

INTERVIEW FREDERIK SWENNEN

blz. 2-3

“Vermenselijking van dieren tegengaan”

© UAntwerpen

REPORTAGE BOSNIË

blz. 14-15

Nieuwe flessenhals op de Balkanroute

STANDPUNT EMMANUEL VAN LIERDE

Hoop voor de wereld

Reageren kan via emmanuel.vanlierde@tertio.be

Is het “kleine meisje hoop” (Charles Péguy) verloren gelopen in de grote wereld? Daar lijkt het toch op. Velen denken dat het morgen alleen maar slechter kan worden en dat het dus gisteren beter was. Het vooruitgangsoptimisme maakt steeds meer plaats voor apocalyptische angsten en nostalgische gevoelens. Onzekerheid alom, want hoe zal het aflopen met de Brexit? Wat als Donald Trump nog een termijn president blijft? Als we niet dringend ingrijpen om de klimaatverandering tegen te gaan? U kan de vragen naar believen aanvullen.

Grondhouding

In zo'n angstige en lastige tijden moeten christenen uit hun schulp komen, vindt Jürgen Moltmann (1926), *grand seigneur* van de protestantse theologie in Duitsland, in zijn pas gepubliceerde boek *Christliche Erneuerungen in schwierigen Zeiten* (Claudius, München, 128 blz.). Hij maakte school met zijn 55 jaar geleden gepubliceerde *Theologie van de hoop* en met *De gekruisigde God* dat tien jaar later verscheen. Dat eerste boek bouwde voort op Ernst Blochs *Das Prinzip Hoffnung* waarin de marxistische

filosoof wees op het samengaan in de Bijbel van krachtige sociale kritiek en het profetische visioen dat verandering mogelijk is. In weerwil van de optimistische tijdgeest en het vooruitgangsgeloof

van de jaren 1960 vond Moltmann het nodig de christelijke hoop van onder het stof te halen als essentiële mobiliserende en drijvende kracht voor zowel het individu als de gemeenschap – kerk en samenleving. Het betreft niet alleen de hoop op het eeuwige leven, maar evenzeer een grondhouding in het leven hier en nu. Die steunt volgens de Duitse theoloog op het geloof dat God alles nieuw maakt vanuit de opstanding van Christus en dat dat vernieuwingsproces al gaande is. Hij stelde toen al vast hoe de wereld snakt naar hoop en daarom achtte hij het wenselijk dat de kerk haar theologie van de hoop zou herontdekken.

Kapitalistisch bijgeloof

Vandaag is die opdracht nog urgenter en daarom laat Moltmann opnieuw van zich horen. Ook nu wijst hij erop dat christelijke hoop iets anders is dan geloven in het economische groeimodel. Niet het meer hebben en het blijven toenemen van de welvaart zullen ons gelukkiger maken. Niet de Mammon, de god van het kapitalisme, brengt redding. Die gelijkt veel meer op de duivel, de *diabolos*, de verdeler, want hij vergroot de kloof tussen arm en rijk. “De vrijheid van de vrijemarkteconomie staat niet ten dienste van het leven van alle mensen. Ze dient alleen de sterken en niet de zwakken”, schrijft Moltmann. “Laat ons verzaken aan dat bijgeloof.”

Verlokkelijke status quo

Waarom dan wel geloven? Het Rijk Gods staat voor een rechtvaardige wereld, voor vrede en heelheid

van de schepping. Dat zijn de veranderingen die God aan de mensen heeft beloofd, waartoe Hij hen uitnodigt en waaraan Hij vraagt mee te werken. De hoop en de hunker naar dat visioen mogen niet uitdoven, want ze motiveren juist om in vastgelopen situaties niet op te geven of weg te lopen van de problemen, maar vanuit de verbeeldingskracht alternatieven en uitwegen te zoeken. Moltmann beseft dat de immensiteit van de wereldproblemen maakt dat zelfs christenen wanhopig dreigen te worden, maar gelovigen kunnen niet onverschillig voorbijgaan aan het lijden in de wereld. Tegen alle ontgoochelende ervaringen en ontmoedigende berichten in komt het erop aan te volharden in het geloof dat de liefde sterker is dan de dood. Laat ons verzaken aan de verlokkingen van de behaaglijke status quo.

Meer durf

Daartoe is meer durf en lef nodig. Karl Rahner zei dat er altijd helden in de kerk zijn geweest, maar nooit een heldhaftige kerk. Te voorzichtig, te veel wikken en wegen, te genuanceerd, geen out of the box denken, geen risico's nemen. Kerk en theologie zijn te vriendelijk geworden, ze willen niemand voor het hoofd stoten en dialoog promoten, maar daardoor dagen ze niemand meer uit, stelt Moltmann. Braaf zijn is geen deugd, moed wel. De hoop is naast een belofte van God ook een deugd, gave en opgave dus. Het is de hoogste tijd dat we ze opnieuw aanleren, inoefenen en doorgeven aan de wereld. **III**

“Braaf zijn is geen deugd, moed wel.”

Voor de bouwwijze van de replica's wordt voortgegaan op een hypothese die gebaseerd is op aanwijzingen die de originele instrumenten blootgaven. © gv

Op zoek naar verloren klanken

Luthier Geerten Verberkmoes wijdt zijn onderzoek aan de in vergetelheid geraakte Benoît Joseph Boussu (1703-1773), een notaris die besloot violen te gaan maken. “Ook minder geroemde bouwers hebben veel moois nagelaten.”

Veerle Deknopper

“Rond 2009 was ik op zoek naar een 18de-eeuwse viool in onveranderde staat, om er een kopie van te maken. Dat bleek niet eenvoudig. Karel Moens, toenmalig conservator van het Antwerpse muziekmuseum Vleeshuis, raadde me aan te gaan kijken naar een viool van Benoît Joseph Boussu, gebouwd in 1750 en bewaard in het Muziekinstrumentenmuseum in Brussel. Ik ervoer het instrument als mooi en puur”, vertelt Geerten Verberkmoes over het begin van zijn Boussu-onderzoek.

Geerten Verberkmoes. © rr

“CT-scans van enkele violen en cello's leverden een schat aan nieuwe informatie op.”

Ongeloofwaardig

“Er bleek toen weinig bekend over Boussu. Men wist niet waar hij was geboren en gestorven of hoe hij had geleefd. Dat triggerde mijn zin in onderzoek. De eerste resultaten toonden een levensloop met zoveel wendingen, dat het ongeloofwaardig leek. Door allerlei dwarsverbanden en dankzij meer dan honderd akten met informatie kon ik aantonen dat het toch steeds om dezelfde persoon ging.” Verberkmoes kon achterhalen dat Boussu in Luik, Brussel en Amsterdam woonde, notaris was en vervolgens vioolbouwer. Hij verloor zijn twee echtgenotes en meer dan de helft van zijn ongeveer vijftien kinderen. “Je vraagt je af hoe iemand dat allemaal heeft beleefd en verwerkt. Misschien kon men in de 18de eeuw dit soort gebeurtenissen makkelijker accepteren, maar verdriet zal er toch zeker ook zijn geweest.”

Inlevingsvermogen hielp Verberkmoes om de biografie te vervolledigen. “Lang bleef onduidelijk waar Boussu was gestorven. Hij woonde tot op hoge leeftijd in Amsterdam, maar daar vond ik niets in de archieven. Toen bedacht ik me ineens dat een oude man die zijn laatste dagen voelt aankomen, wellicht naar zijn roots verlangt. En ja, in de archieven van Frans Henegouwen, Boussu's geboortestreek, vond ik binnen het uur de begraafakte van 1773.”

Spannende biding

“Na het bouwen van de eerste vioolkopie ben ik verder gegaan met het onderzoek. Met medewerking van het Muziekinstrumentenmuseum en twee Brusselse ziekenhuizen konden er CT-scans gemaakt worden van enkele violen en cello's van Boussu uit de collectie van het museum. Die leverden een schat aan nieuwe informatie op. Ook vond ik nog bijna veertig instrumenten in handen van musici en bouwers, die zowat allemaal meewerkten. Toen er een tip binnenkwam dat Boussu's enige bekende cister binnen enkele dagen in Engeland geveld zou worden, kon dat instrument na een snelle reis en een spannende biding worden gekocht. Iets tastbaars in huis hebben van de persoon naar wie je al zo lang onderzoek doet, is inspirerend.” Verberkmoes publiceerde de eerste

onderzoeksresultaten in 2013 in een vooraankstaand Engels vaktijdschrift. Daarmee was het project zo serieus geworden, dat in 2015 werd besloten het voort te zetten als doctoraats-onderzoek aan de universiteit van Gent. De luthier hoopt dit jaar te kunnen promoveren.

Sociale ladder

“Het heeft me vooral verbaasd dat Boussu zoveel uiteenlopende ervaringen in zijn leven heeft opgedaan. Hij heeft zijn notarisschap neergelegd om muziekinstrumenten te gaan bouwen – van de schrijvende klasse naar het ambacht. In hoeverre dat een stap terug betekende op de sociale ladder, is een interessante vraag, maar in ieder geval gooide hij het roer compleet om en dat is verrassend.” Naarmate de biografie van Boussu zich voor de onderzoeker ontvouwde, was hij steeds meer geraakt door hoe die man zijn leven toen heeft vormgegeven. “Je overdenkt wat de drijfveren achter zijn keuzes zijn geweest. Die persoonlijke koers is inspirerend, daar ben ik me sinds dit onderzoek nog meer van bewust. Het leerde me eveneens dat er veel moois en interessants kan voortkomen uit de levens van gewone mensen. Naar mijn idee hebben beroemde namen als Stradivarius niet het alleenrecht op relevantie, ook minder geroemde bouwers hebben veel moois nagelaten.”

Precisie

Verberkmoes is eveneens geboeid door de precisie waarmee de instrumenten van Boussu zijn gebouwd, ondanks de relatief beperkte technische middelen uit die tijd. Ze zijn soms ook exact genummerd en gedateerd, tot op de dag. “Hij bleef na zijn notarisschap een perfectionist, iets waar ik ook mezelf in herken. Het was een opluchting toen er een keer een instrument van Boussu voorbijkwam met een wat slordig uitgevoerde randinleg. Dat liet zien dat perfectie relatief is, want uiteindelijk was dat instrument niet minder mooi.” De onderzoeker steekt zijn bewondering voor de ambachtshui uit die tijd niet onder stoelen of banken.

“Dankzij hun vakmanschap en persoonlijkheid maakten sommigen van hen voorwerpen met een finesse en uitstraling die we tegenwoordig maar zelden terugzien. Hun referentiekader, zonder bekendheid met machinaal vervaardigde, strakke vormen, gaf hen op een goede manier een grotere tolerantie voor onregelmatigheden. Juist de kleine ‘imperfecities’ geven het werkstuk karakter en laten ons zien met welke technieken het tot stand is gekomen. Een soort handschrift dus.”

“Er kan veel interessants voortkomen uit de levens van gewone mensen.”

Inmiddels zijn er op basis van de CT-scans twee violen en een cello gebouwd. In een vervolproject aan de *School of Arts Gent* worden deze instrumenten momenteel bespeeld. “Er werken drie fantastische Belgische musici mee, Ann Cnop, Shiho Ono en Mathilde Wolfs, die gespecialiseerd zijn in het geïnformeerd uitvoeren van historische muziek. Zij spelen nu bijpassend Brussels repertoire uit Boussu's tijd. Samen proberen we erachter te komen hoe de samenklank kan zijn geweest. Met onze expertise, de instrumentreplica's en originele bladmuziek-edities creëren we de optimale randvoorwaarden voor een authentieke uitvoering.” Desondanks blijft het ook voor Verberkmoes de vraag of die uitvoering de werkelijke klanken van de 18de eeuw oplevert. Evenzo is er voor de bouwwijze van de replica's voortgegaan op een hypothese die gebaseerd is op de aanwijzingen die de originele instrumenten blootgaven. “Ik heb natuurlijk niet letterlijk kunnen meekijken over de schouder van Boussu. We zullen nooit onze 21ste-eeuwse bagage volledig kunnen afwerpen bij het maken van instrumenten of muziek, laat staan dat onze ervaring en muzikale vorming ons met 18de-eeuwse oren naar muziek kan laten luisteren. Je moet realistisch blijven, maar het idee dat je misschien dicht in de buurt kan komen, geeft moed.” III

Meer info via het YouTube-kanaal [Boussu_Inside_Out](#)